

وزارت علوم تحقیقات و فناوری

دانشکده معارف قرآنی اصفهان

معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث

عنوان:

معنی شناسی امامت در نهج البلاغه

استاد راهنما :

استاد دکتر نصرالله شاملی

استاد مشاور:

استاد محمد فولادگر

نگارش:

حبیبه نقی

زمستان ۱۳۸۸

”کلیه حقوق این اثر متعلق به دانشکده معارف قرآنی اصفهان می باشد.“

تائيد هيات داوران

استاد راهنما: جناب آقاي دكتور نصرالله شاملی

استاد مشاور: جناب آقاي محمد فولادگر

استاد داور: جناب آقاي دكتور ماجد نجاریان.

استاد داور: جناب آقاي دكتور سيد مهدي مرتضوی.

يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَّا الْضُرَّ وَجَعْنَا بِبِضْعَةٍ مُزْجَلَةٍ فَأَوْفِ لَنَا
الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ تَجَزَى الْمُتَصَدِّقِينَ "يوسف ٨٨"

تقديم به :

تقديم به درگاه باری تعالی، حضرت دوست، آن یگانه ازلی و ابدی که ولایت
عالمیان از آن اوست.

تقديم به پیشگاه پیامبر اعظم (ص)، آن «إِمَامٌ مِّنْ أَتَقَى»

تقديم به پیشگاه امامان معصوم (ع) به ویژه امام اول امیرالمومنین علی (ع) و آخرین
امام، حجت خدا، امام عصر (عج)

تقديم به تالیان تلو امامان معصوم (ع) در عمل، عرفان، سیاست و...

تقديم به شهدا و جان باختگان راه ولایت و امامت

تدو :

ازاتاد ان نأب آى دمرشائى: خا راماى زماى و روارما

ازاتاد ان نأب آى ولاد : خا مرووصا اوان پاخ وى ورج املات

وعد از رساى وى رونان ا ودهار.

چکیده

عنوان : « معنی شناسی امامت در نهج البلاغه »

معنی شناسی عبارت از تحقیق و مطالعه‌ی تحلیلی درباره کلمات کلیدی زبان است تا جهان بینی آن از ارتباط درونی ، انسجام و ارتباط میدان‌های معنی شناختی کلمات کلیدی استخراج شود. از آنجاکه بحث علمی معنی شناسی امامت در نهج البلاغه علی رغم شروح بسیار بر آن انجام نشده ؛ در حقیقت تفهیم و تفهّم نهج البلاغه کامل صورت نگرفته است .

لذا در این رساله بر اساس روش علمی معنی شناسی سعی شده است واژه ی امامت در وضع اوّلیه ، فرهنگ جاهلیت ، فرهنگ قرآن و سپس نهج البلاغه- که حاوی فرهنگ اسلام و دوران خلافت خلفای سه گانه و امام علی (ع) است- بررسی گردد و وجه آن واژه نیز در هر کدام از موارد فوق ، حوزه های معنایی و تقابلات معنایی امامت و جنبه های گوناگون آن توجه شود و برای مطالعات بعدی نهج البلاغه راهکاری جدید و رهنمودی تازه ارائه دهد و فرصت بهره برداری از این گنجینه الهی را فراهم آورد.

در این تحقیق، پس از بحثی در باره کلیات تحقیق و اصطلاحات علم معنی شناسی ابتدا به بررسی تطوّر دلالی واژه ی امامت در دو سطح معناشناختی جاهلی و قرآنی ، با توجه به جهان بینی خاص هر دوره . پرداخته شده است. سپس سطح سوم معنی شناختی پس از قرآن یعنی نهج البلاغه. بررسی شده و مصادیق و مفاهیم این واژه تحلیل شده است . بررسی حوزه های معنایی این واژه و مترادفات آن در نهج البلاغه ، علاوه بر این که هماهنگی معنایی واژه را در قرآن و نهج البلاغه به اثبات می رساند بیانگر این حقیقت است که هم عوامل درون کلامی از قبیل بافت و سیاق و بلاغت و... و هم عوامل برون کلامی از قبیل فرهنگ و جامعه و مسائل سیاسی و... در معنای واژه دخالت داشته است و اکنون تطوّر معنایی آن ، پس از قرآن در زمینه های اصول اعتقادات، اخلاقیات و احکام مشهود است.. در لسان نهج البلاغه واژه امامت دارای شمول معنایی ، از قبیل امامت اعتقادی، اجتماعی، سیاسی ، اقتصادی ، فرهنگی ، نظامی و... است که سیر ارتقاء معنایی این واژه را از بعد مادی به ابعاد والای الهی آن به اثبات می رساند. در ضمن همانند قرآن کریم از باب تقابل معنایی بر امامان باطل نیز دلالت دارد.

واژگان کلیدی : نهج البلاغه ، امامت ، معنی شناسی ، تقابل معنایی ، اشتراک معنوی.

فهرست

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
فصل اول کلیات و اصطلاحات.....	۱
بخش اول کلیات.....	۲
۱-۱ کلیات.....	۳
۱-۱-۱ چگونگی یا نحوه انتخاب موضوع:.....	۳
۲-۱-۱ اهمیت موضوع.....	۳
۳-۱-۱ اهداف موضوع.....	۳
۴-۱-۱ بیان مساله.....	۴
۵-۱-۱ سوالات تحقیق.....	۵
۶-۱-۱ فرضیه‌های تحقیق.....	۵
۷-۱-۱ بررسی پیشینه تحقیق.....	۵
۸-۱-۱ روش تحقیق.....	۶
۹-۱-۱ محدودیت‌های تحقیق.....	۶
بخش دوم: اصطلاحات معنی شناسی.....	۷
۲-۱ اصطلاحات معنی شناسی.....	۸

- ۱-۲-۱) تعریف زبان‌شناسی ۸
- ۲-۲-۱) انواع معنی‌شناسی ۸
- ۳-۲-۱) نامهای معنی‌شناسی ۹
- ۴-۲-۱) موضوع معنی‌شناسی ۹
- ۵-۲-۱) رابطه معنی‌شناسی با سایر علوم ۱۱
- ۶-۲-۱) دلالت و انواع آن: مصداق و مفهوم ۱۱
- ۷-۲-۱) ضرورت مطالعات برون زبانی و درون زبانی در معنی‌شناسی ۱۲
- ۸-۲-۱) انواع روابط مفهومی: ۱۲
- ۱-۸-۲-۱) hyponyms شمول معنایی ۱۲
- ۲-۸-۲-۱) polysemys چند معنایی ۱۲
- ۱-۲-۸-۲-۱) synonyms هم معنایی ۱۳
- ۲-۲-۸-۲-۱) hyponyms مشترک لفظی ۱۵
- ۳-۲-۸-۲-۱) مشترک معنوی ۱۷
- ۴-۲-۸-۲-۱) وجوه و نظایر ۱۸
- ۱-۳-۸-۲-۱) context بافت یا سیاق ۱۹
- ۴-۸-۲-۱) تقابل معنایی ۲۲
- ۹-۲-۱) مطالعات اندیشمندان مسلمان درباره معنی ۲۳

فصل دوم: معنی شناسی امامت در قرآن	۲۵
۱-۲) مقدمه معنی شناسی در قرآن	۲۶
۱-۱-۲) معنی شناسی معنای اساسی و معنای نسبی	۲۶
۲-۱-۲) واژگان نماینده جهان بینی ها	۲۷
۳-۱-۲) معنی شناسی همزمانی و معنی شناسی زمان گذر	۲۸
۲-۲) بخش اول: معنی شناسی واژه امامت در لغت	۳۱
۱-۲-۲) کاربرد واژه «امم» در جاهلیت	۳۳
۲-۲-۲) بحث لغوی امام و ارتباط آن با سایر مشتقات	۳۵
بخش دوم: «معنی شناسی وجوه «امام» در قرآن	۳۷
۱-۳-۲) معنی شناسی وجوه امام در قرآن	۳۸
سوره ی بقره آیه ی ۱۲۴	۳۹
حوزه ی معنایی اول : امامت غیر از نبوت است	۳۹
حوزه ی معنایی دوم: جعل و تعیین الهی امام	۴۰
حوزه ی معنایی سوم: عصمت امام	۴۱
حوزه ی معنایی چهارم: خالی نبودن زمین از حجت خدا	۴۲
حوزه معنایی پنجم: تائید الهی امام	۴۳
حوزه ی معنایی ششم: آگاهی امام از اعمال بندگان خدا	۴۴
حوزه ی معنایی هفتم: علم امام به تمامی مایحتاج انسان	۴۵

.....	حوزه ی معنایی هشتم:افضلیت امام	۴۶
.....	سوره ی توبه آیه ی ۱۲	۴۷
.....	سوره ی هود آیه ی ۱۷	۴۸
.....	سوره ی حجر آیه ی ۷۸-۷۹	۴۹
.....	سوره ی اسراء آیه ی ۷۱	۵۰
.....	سوره ی انبیاء آیه ی ۷۳	۵۳
.....	سوره ی فرقان آیه ۷۴	۵۳
.....	سوره ی سجده آیه ی ۲۴	۵۴
.....	سوره قصص آیه ی ۵	۵۵
.....	سوره ی قصص آیه ی ۴۱	۵۷
.....	سوره ی یس آیه ی ۱۲	۵۸
.....	حقیقت امامت در قرآن	۶۰
.....	فصل سوم امامت در نهج البلاغه	۶۱
.....	مقدمه	۶۲
.....	بخش اول:معنی شناسی واژه امام در نهج البلاغه	۶۶
.....	معنی شناسی واژه امام و امامت در نهج البلاغه	۶۷
.....	۱-۱-۳)خطبه هیجدهم	۶۷
.....	۲-۱-۳)خطبه بیست و پنجم	۶۹
.....	۳-۱-۳)خطبه بیست ونهم	۷۰

۷۲خطبه ی شصت و هفتم: (۴-۱-۳)
۷۷خطبه ی هشتاد و هفتم (۵-۱-۳)
۸۲خطبه ی هشتاد و هشتم (۶-۱-۳)
۸۴خطبه ی نود و یکم (۷-۱-۳)
۸۶خطبه ی نود و چهارم (۸-۱-۳)
۹۰خطبه ی صد و پنجم (۹-۱-۳)
۹۳خطبه ی صد و شانزدهم (۱۰-۱-۳)
۹۴خطبه صد و سی و یکم (۱۱-۱-۳)
۹۶خطبه ی صد و سی و نهم (۱۲-۱-۳)
۹۷صد و چهل و چهارم (۱۳-۱-۳)
۱۰۲خطبه ی صد و چهل و هفتم (۱۴-۱-۳)
۱۰۵خطبه ی صد و چهل و نهم (۱۵-۱-۳)
۱۰۶خطبه ی صد و پنجاه و دوم (۱۶-۱-۳)
۱۰۸خطبه ی صد و پنجاه و سوم (۱۷-۱-۳)
۱۱۰خطبه ی صد و شصت و چهارم (۱۸-۱-۳)
۱۱۲خطبه ی صد و هفتاد و سوم (۱۹-۱-۳)
۱۱۵خطبه ی صد و هشتادم (۲۰-۱-۳)
۱۱۶خطبه ی صد و هشتاد و دوم (۲۱-۱-۳)
۱۱۹خطبه ی صد و نود و دوم (امام متعصبان) (۲۲-۱-۳)

- ۱۲۱ (۲۳-۱-۳) خطبه ی صدونود و دوم (ائمه اعلاما).....
- ۱۲۲ (۲۴-۱-۳) خطبه ی دویست و نهم.....
- ۱۲۳ (۲۵-۱-۳) خطبه ی دویست و دهم.....
- ۱۲۵ (۲۶-۱-۳) نامه ی بیست و ششم.....
- ۱۲۷ (۲۷-۱-۳) نامه ی بیست و هفتم.....
- ۱۲۸ (۲۸-۱-۳) نامه ی سی و سوم.....
- ۱۳۰ (۲۹-۱-۳) نامه ی چهلیم.....
- ۱۳۱ (۳۰-۱-۳) نامه ی چهل و پنجم.....
- ۱۳۳ (۳۱-۱-۳) نامه ی پنجاه و سوم.....
- ۱۳۴ (۳۲-۱-۳) حکمت هفتاد و سوم.....
- ۱۳۵ (۳۳-۱-۳) حکمت دویست و نهم.....
- ۱۳۶ (۳۴-۱-۳) حکمت دویست و پنجاه و دوم.....
- ۱۳۷ (۳۵-۱-۳) حکمت سیصد و هفتاد و چهارم.....

بخش دوم : مترادفات واژه امام در نهج البلاغه ۱۴۰

- ۱۴۱ معنی شناسی مترادفات امام و امامت در نهج البلاغه.....
- ۱۴۱ (۱-۲-۳) خطبه اول.....
- ۱۴۵ (۲-۲-۳) خطبه ی دوم.....
- ۱۵۷ (۳-۲-۳) خطبه ی سوم.....
- ۱۶۶ (۴-۲-۳) خطبه ی نود و سوم.....

۱۶۸خطبه نود و هفتم (۵-۲-۳)
۱۷۲خطبه ی صدم (۶-۲-۳)
۱۷۴خطبه ی صد و بیستم (۷-۲-۳)
۱۷۶خطبه ی صد و پنجاه و چهارم (۸-۲-۳)
۱۷۸نامه ی بیست و پنجم (۹-۲-۳)
۱۸۰نامه ی بیست و هشتم (۱۰-۲-۳)
۱۸۲حکمت دویست و شصت و یکم (۱۱-۲-۳)
۱۸۳حکمت صد و چهل و هفتم (۱۲-۲-۳)
۱۸۷فصل چهارم: تجزیه و تحلیل
۱۹۴فصل پنجم
۱۹۴نتیجه گیری
۱۹۶نمودارها
۲۰۰پیشنهادهات و راهکارها
۲۰۱فهرست آیات
۲۰۴منابع و مأخذ
۲۰۴کتب عربی
۲۰۵کتب فارسی
۲۰۶مقالات
۲۰۷پایان نامه
۲۰۷لوح فشرده
۲۰۷سایتها
۲۰۸چکیده عربی -

عنوان عربی ۲۰۹

چکیده انگلیسی ۲۱۰

عنوان انگلیسی ۲۱۱

